

(Нови репортер, 22.07.2009)

На позив Факултета политичких наука у Београду, недавно је у Србији боравио професор Гордон Бардош, заменик директора института „Хариман“ на Универзитету Колумбија у Њујорку. Осим те позиције, професор Бардош је и извршни директор Асоцијације за студије националности, према његовим речима - највеће организације за проучавање етничитета у југоисточној Европи и Русији. Такође је и саветник за Балкан у „Кући слободе“, невладиној организацији која промовише демократију и људска права. Родитељи су му емигрирали из Београда пре него што је рођен, а он се определио за професију која га увек враћа на Балкан. Између осталог и посредством задужбине „Његош“, која је основана на Универзитету Колумбија пре 12 година, с циљем промоције српског језика и културе. „Наша жеља је да на Колумбији покренемо катедру за српски језик и књижевност. Дужност задужбине је да прикупи од три до пет милиона долара, јер у Америци свака нова катедра мора да има ту суму да би кренула са радом. Подстичемо разне донаторе да нам помогну. Српски председник Борис Тадић обећао је да ће се заложити. До сада смо скупили око 500.000 долара за рад задужбине“, истакао је професор Гордон Бардош. У краћем разговору за „Нови Репортер“, професор Бардош је указао на правце америчке политике према БиХ и Косову и Метохији, те изнео своје утиске о политичкој ситуацији у БиХ.

Нови Репортер: Да ли се у наредном периоду могу очекивати појачани притисци администрације Сједињених Америчких Држава у правцу стварања већег броја централних институција Босне и Херцеговине и слабљена ентитета, пре свега, Републике Српске?

Бардош: Чини ми се да нова администрација још није направила неку сопствену балканску политику. Председник Обама је дошао на власт са пуно проблема, са економском кризом, са ратовима у Ираку и у Авганистану. Он има властиту агенду - хтео би да спроведе реформу здравственог система у Америци итд. Наиме, људима у овом региону тешко је да схвате да југоисточна Европа сада није у центру пажње људи у Вашингтону. Поред тога, људи који се у Вашингтону баве југоисточном Европом сада воде дебату о томе да ли ток догађаја треба препустити Европљанима или Америка треба да предузме неке снажније активности, тако да Обамина администрација још увек није решила та питања.

Колико би данашња улога Русије могла да утиче на решење те дилеме?

Морамо признати да је важно да су Руси укључени у збивања у овом региону. Постоје многобројни примери у последњих десет-петнаест година где је подршка Москве и Русије била кључна за успех у решавању питања у региону, тако да ми се чини да се много варају људи у Вашингтону који мисле да америчка политика на Балкану може да успе без руске подршке.

Да ли је могућ договор политичких представника три конститутивна народа у БиХ, с обзиром на чиненицу да се њихови концепти међусобно готово искључују: Срби теже што снажнијој аутономији, Хрвати прижељкују своју федералну јединицу, а Бошњаци инсистирају на захтеву да се земља што снажније централизује?

Чини ми се да свака прича о БиХ треба да почиње и да се завршава на неколико неупитних премиса или појмова. Прво, да неће више никад бити рата у БиХ, јер је из трагичног искуства из деведестих година прошлог века - трагичног и за БиХ и за међународну заједницу - свакоме озбиљном јасно да сви морају да се ангажују да се то никада не понови. Поготово имам утисак да људи у Вашингтону, Бриселу, па чак и у Москви, који су одговорни за те ствари, знају да то никад не сме да се понови. Прва ствар је, дакле, да неће опет бити рата у БиХ. Друго, мислим да треба бити неупитно да ће БиХ остати целовита држава. Треће, уставни поредак БиХ мора остати какав јесте или да, ако буде неких промена, то мора да се реши мирним, политичким процесима који су предвиђени Уставом. То значи да Дејтонски споразум може да се мења, али да постоји процедура у самом споразуму која предвиђа како би то могло да се мења. Четврта ствар која би требало да буде неупитна, јесте да суседне државе не треба да се мешају у унутрашње ствари БиХ. Када би међународна заједница овако јасно поставила правила игре и када би политичари знали та правила, чини ми се да би тада било више простора за реформе у БиХ.

Који параметри одређују садашње деловање домаћих политичких личности у Босни и Херцеговини?

Имам утисак да је сада велики део проблема то што политичари не знају шта су правила игре у БиХ. На пример, неки мисле да је најважније да убеди америчког амбасадора, високог представника или, пак, руског амбасадора да буде на њиховој страни, уместо да босанскохерцеговачки политичари мисле да је најважније да убеди своје колеге у земљи

у могућност договора. Док се не промени та динамика и док међународна заједница јасно не стави до знања сваком да прогрес у реформама у БиХ зависи од грађана и од политичара у БиХ, биће тешко направити било какав напредак. Такође, чини ми се да ће бити потребна генерацијска промена у БиХ, јер је пуно садашњих политичара у БиХ оптерећено што комунистичким наслеђем, што ратом. Мислим да је неопходно да се појави генерација која није толико оптерећена прошлошћу и која има веће европско и светско искуство.

Да ли то онда значи да у догледно време нико од политичких представника три народа у Босни и Херцеговини не може да оствари циљеве које смо поменули и да у БиХ остаје статус кво?

Пазите, БиХ је сложена држава и све што се постигне у њој мора да се оствари путем компромиса. То би требало свакоме да буде јасно. То не значи да људи не могу да добију то што хоће. Република Српска има велики степен аутономије, а што се тиче бошњачке популације, јасно је да је БиХ опстала као јединствена и целовита земља. Хрватски народ до неке мере има висок степен аутономије, на пример, у школству. Е, сад, нико не каже да то мора да остане тако. Постоје уставни процеси који су могући да би се појавио неки компромис, али је важно да то иде мирним, демократским и политичким путем. Мислим да то свима одговара.

Може ли се говорити о постојању демократског процеса у БиХ, уколико високи представник има моћ да укида одлуке демократских институција, да сменује демократски изабране представнике у тим институцијама, па чак и да намеће неке одлуке на основу сопствене воље?

О томе се сада води велика дебата. С једне стране, имамо мишљење Венецијанске комисије, која је рекла да БиХ не може да испуни услове за европске интеграције или за апликацију за чланство у Европској унији, све док високи представник има бонска овлашћења. И то је јасно. С друге стране, имамо иронијну ситуацију, поготово када је реч о америчком погледу према БиХ - неки кругови у Вашингтону заговарају снажнији амерички ангажман на Балкану, а поготово политичке интервенције, и то нарочито у БиХ и на Косову. Невероватно је да се то заговара након четрнаест година мира и ненасиља у БиХ, док, с друге стране, имамо ситуацију да председник Обама конзистентно заговара тезу да у Ираку не може бити прогреса ако се Американци не повуку из политичког процеса и ако се ирачком народу не врати пун суверенитет, да би сами решавали своја политичка питања и проблеме. Замислите ту иронију: у Ираку, где још има насиља сваки дан, председник Обама заговара мањи амерички ангажман у

политичким процесима, док неки кругови у Вашингтону заговарају да треба више политичких интервенција у БиХ, иако ту није било насиља четрнаест година!? Мислим да би и у Бриселу и у Вашингтону требало много озбиљније да схвате динамику сопствених политичких процеса, прогреса и политичке интервенције, да би схватили те контрадикције.

Постоје процене да би подршка западних центара моћи залагану бошњачких политичара за централизовану државу у БиХ код Срба и Хрвата могла да изазове јачање политичког процеса у правцу одвајања од БиХ. Колико су, по вашем мишљењу, утемељене такве тезе?

У психолошком смислу, то може бити тако. С друге стране, барем што се тиче политичке теорије, нема разлога да неке политичке надлежности не буду пребачене на централни ниво, с тим да, истовремено, буде сачувана равноправност свих конститутивних народа. Знате, велики проблем у БиХ је запаљива реторика, а да при томе политичари често имају на уму како да тиме придобију своје гласаче, а не неке реалне и озбиљне политичке процесе. Мислим да има доста простора да се нађе компромис између ентитета, кантона и централних власти, када би било добре воље и кад би били неки озбиљни политичари.

Да ли се у догледно време могу очекивати нови разговори Београда и Приштине о статусним питањима Косова, који би, у крајњој линији, могли довести до функционалне, а можда чак и до територијалне поделе? Или ће се, ипак, стање на Косову и даље третирати као замрзнути конфликт?

Нажалост, мислим да је пре могућа та друга варијанта. Не видим, засада, неког политичког простора или политичке воље да се отворе статусна питања. У Приштини тога уопште нема, а нема ни у Вашингтону, Бриселу, нити у другим западним престоницама, тако да смо дошли у пат позицију. Друго, једноставно не постоји воља за функционалну поделу покрајине. Због тога, мислим да је много ефективније - уместо да се људи надају да ће се отворити неки преговори око статуса Косова - да се крене са неким питањима која нису тако политички важна. То су једноставна питања о томе како олакшати свакодневни живот људи на Косову и како обезбедити да неслагање око статуса Косова не постане регионални проблем, као што смо то видели скоро када је министар спољних послова Србије одбио да учествује на регионалној конференцији у Дубровнику. Дакле, мислим да је погрешно надати се да ће сад да се отвори питање статуса Косова али треба радити на томе да се поједностави живот људи у покрајини и уопште у целом региону.

Да ли то значи да сматрате да је питање статуса Косова дефинитивно решено?

Све зависи од тога - кога питате. За већину земаља Европске уније и за САД то питање је решено. Са друге стране, за већински број земаља у међународној заједници то питање није решено. За већину земаља у региону такође је решено, док многе важне земље, попут Русије, Кине, Индије и Бразила, не признају овај статус Косова. Таква пат позиција је, једноставно, резултат лоше политике коју су водили Брисел и Вашингтон, а у некој мери и Београд и Приштина. Али, ја сада не видим неки начин да се иде назад. Сад смо, као што сте рекли, у позицији замрзнутог конфликта и сад је то више питање управљања тим конфликтом, да он не би прерастао у нешто горе.

(Разговор водио **Слободан Дурмановић**)